Jireenyi Maaliif Uumamtee?-Kutaa 3

Description

Jireenya tana keessatti namoonni karaa adda addaatin ni qoramu. Gariin isaanii yoo rakkatan gariin immoo ni bashannanu. Gariin yommuu beelaâ€™anii fi dheebotan, gariin immoo quufuun dachii keessatti badii baayâ€™ee hojjatu. Namni jireenyi maaliif akka uumamte hin beekne, â€œKuni maaliif akkana taâ€™aa?â€• jechuun dhamaâ€™a. Yommuu rakkoon isatti buutu obsa dhabuun namoota garmalee dhiphatan keessaa taâ€™a. Namni jireenyi maaliif akka uumamte beeku immoo iccitii rakkoo fi qananii duuba jiru hubachuun jireenya keessatti ifaan tarkaanfata. Kutaa darbe irraa itti fufuun ammas daran jireenyi maaliif akka uumamte ni ilaalla.

Yaadachisaaf jireenyi addunyaa tuni iddoo namoonni itti qoramaniidha. Wantoonni namoonni ittiin qoraman wantoota nafseen isaanii jaallattu ykn jibbituudha. Nama qormaata keessa jiru irraa wantoonni barbaadaman: obsa, shukrii (Rabbiif galata galchuu), Isa faarsu, yeroo hundaa Isaaf ajajamuu fi wanta Inni dhoowwe dhiisudha. Akkasumas, qormaanni dadhabinna fi jabeenya iimaana namaa ifatti baasa.

Namni qorame jazaa isa barbaachisa. Kana jechuun dhuma qormaata irratti qoratamuun mindaan isaaf kennama ykn ni adabama. Kuni qormaata mana barnootatti fudhannu irraayyu wanta beeknudha. Namni qormaata keessatti qabxii gaarii yoo galmeesse mindaa gaarii argata. Kan qabxii gaarii hin galmeessine immoo mindaa gaarii hin argatu. Karaa adda addaatiin rakkoo jireenyaatin adabama. Kuni haala salphaan waaâ€™ee qormaata akka hubannuuf malee guutumaan guututti qormaata Rabbiin ilmaan namaa qoruun wal fakkaata jechuu miti. Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa namoota karaa adda addaatin erga qoree booda Guyyaa Murtii jazaan (mindaan/adabbiin) akka jiruu waadaa galee jira. Taâ€™uu baannan, qormaanni buâ€™aan isaa hin beekkamne tapha taâ€™a. Rabbiin subhaanahu tapha irraa qulqulluudha. Qurâ€™aana keessatti yommuu ilaallu qormaata fi jazaa wal bira fida.

Nama qormaata keessa jiru irraa â€œObsiâ€• ni barbaadama. Mindaan isaaf kennamus obsa isaa irratti hundaaâ€™a. Mee kana ilaalchise Qurâ€™aana irraa wanta namni ittiin qoramu, wanta isarraa barbaadamu fi mindaa isaa haa ilaallu:

وَلَنَبۡلُوَنَّكُم بِشَيۡءٖ مِّنَ ٱلۡخَوۡفِ وَٱلۡجُوعِ وَنَقۡصٖ مِّنَ ٱلۡأَمۡوَٰلِ وَٱلۡأَنفُسِ
ٱلثَّمَرَٰتِۗ وَبَشِّرِ ٱلصَّٰبِرِينَ ١٥٥ ٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَٰبَتۡهُم مُّصِيبَةٞ قَالُوٓاْ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّآ إِلَيۡهِ
جِعُونَ ١٥٦ أُوْلَٰٓئِكَ عَلَيۡهِمۡ صَلَوَٰتٞ مِّن رَّبِّهِمۡ وَرَحۡمَةٞۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُهۡتَدُونَ ١٥٧

â€œ**Dhugumatti Nuti sodaa fi beela irraa wanta tokkoon, akkasumas qabeenya, lubbuu fi fuduraale irraa hirâ€™isuun isin qorra (mokkorra). Warra obsan gammachiisi. Isaan yeroo**

balaan isaan tuqe, â€œDhugumatti nuti kan Rabbiiti, nuti gara Isaatti deebiâ€™oodha.â€• Jedhaniidha. Isaan warra faaruu fi rahmanni Gooftaa isaanii irraa taâ€™e isaan irra jiruudha. Warri suni isaanumatu qajeelfamoodha. â€• Suuratu Al-Baqarah 2:155-157

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa aayah tana keessatti wantoota shaniin gabroota Isaa akka qoru dubbata. 1ffaa- Sodaa irraa wanta tokkoon isaan qora. Kana jechuun diinotaa fi yeroo waraanaa sodaachu fi rifachuu. 2ffaa-beelaan isaan qoru. Kuni yeroo hoongee fi midhaan dhabamu taâ€™uu dandaâ€™a. 3ffaa-qabeenya irraa hirâ€™isuun- kunis balaa uumamaa kanneen akka roobaa, lolaa fi kkf qabeenyatti buâ€™uun qabeenyi hirâ€™achuu dandaâ€™a. Ammas, nama jalaa baduun, zaalimni (cunqursaan) nama jalaa fudhachuun, hannaa fi karaalee adda addaatin qabeenyi hirâ€™achuu dandaâ€™a. 4ffaa- lubbuu irraa hirâ€™isuun- kana jechuun namoonni jaallatan kanneen akka ijoollee, firoota fi hiriyyootaa duâ€™uudha. 5ffaa-fuduraalee irraa hirâ€™isuun- akka duraanitti firaafireen akka temiraa, muuzi, burtukaanaa fi midhaan nyaata kanneen akka qamadii, garbuu fi kkf oomisha isaanii kennuu dhiisu. Wantoonni kunniin sababa adda addaatin oomisha isaanii ni hirâ€™isu.

Obsa irratti akka of leenjisaniif wantoota kanniinin akka isaan qoru Rabbiin namootatti beeksise. Yeroo wantoota kanniin keessaa muraasni isaanii buâ€™an namni obse, Rabbiin mindaa isaaf kenna. Namni dallanee fi abdi kute immoo adabbiin isatti buâ€™a. Sababni isaas, wanta qormaata kanarraa barbaadamu waan hin hojjanneef. Wanti qormaata kana irraa barbaadamu **obsa**. Kanaafi, Rabbiin ni jedha, **â€œWarra obsan gammachiisiâ€•** kana jechuun mindaa isaanii lakkoofsa ykn hisaaba malee akka argatan isaan gammachiisi. Warroonni obsan warroota gammachiisa guddaa fi kennaa dilbiin milkaaâ€™aniidha. Sababa obsaniin Aakhiratti Jannata qananii seenu. Addunyaa keessatti warra qajeelfamanii fi faarfaman taâ€™u. Warroonni kunniin warra yeroo balaan isaan tuqe, **â€œInnaa Lillaahi wa innaa ileyh raajiâ€™uun (Dhugumatti nuti kan Rabbiiti, nuti gara Isaatti deebiâ€™oodha**).â€• jedhaniidha. â€œ**Dhugumatti nuti kan Rabbiitiâ€•** kana jechuun nuti gabroota Isaati, wanta fedhe nutti hojjachuu dandaâ€™a. â€œ**nuti gara Isaatti deebiâ€™oodha**â€• kana jechuun duâ€™aan booda kaafamuu, hojiiwwan keenya irratti jazaa argachuu fi obsa keenyaaf mindeefamu ni mirkaneessina.

Warroonni obsan kunniin â€œ**warra faaruu fi rahmanni Gooftaa isaanii irraa taâ€™e isaan irra jiruudha.**â€• Kana jechuun maqaa gaariin isaan faarsu, isaaniif araaramu fi rahmanni Rabbiin irraa taâ€™e isaan irra jiraachudha. Rahmata Isaa keessaa tokko obsa mindaa guddaa ittiin argatan akka qabaatan gochuudha. â€œ**Warri suni isaanumatu qajeelfamoodha.**â€• Kana jechuun warra haqa beekanii fi irratti hojjataniidha. Bakka kanatti haqa beekun isaanii, â€œisaan gabroota Rabbii fi gara Isaatti kan deebiâ€™an taâ€™uuâ€• beekudha. Haqa kana hojii irra oolchun immoo Rabbiif jedhanii obsuudha[1]**.**

Kanaafu keeyyattoota kanniin keessatti **wantoonni ittiin qoraman**: sodaa, beela, qabeenyi nama jalaa hirâ€™achuu, namoonni jaallatan duâ€™uu, oomishni midhaanii fi firaafiree hirâ€™achuudha. **Wanti nama qorame irraa barbaadamu** immoo obsa. Obsi kuni Rabbiif ajajamuu, wanta Inni dhoowwe dhiisu, dallansu fi abdii kutuu irraa of qusachuu of keessatti qabata. **Mindaan namoota obsanii** immoo Jannata, faaruu fi rahmanni Rabbii isaan irratti jiraachudha.

Mee ammas aayah biraa keessatti wanta namni ittiin qoramuu fi wanta qormaata irraa barbaadamu haa ilaallu.

﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَا قَبۡلَكَ مِنَ ٱلۡمُرۡسَلِينَ إِلَّآ إِنَّهُمۡ لَيَأۡكُلُونَ ٱلطَّعَامَ وَيَمۡشُونَ فِي
ٱلۡأَسۡوَاقِۗ وَجَعَلۡنَا بَعۡضَكُمۡ لِبَعۡضٖ فِتۡنَةً أَتَصۡبِرُونَۗ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرٗا ٢٠﴾

â€œ[Yaa Muhammad] siin duratti ergamtoota irraa [ergamaa] hin ergine dhugumatti isaan nyaata kan nyaatanii fi gabayaa keessa kan deeman yoo taâ€™an malee. Garii keessan gariidhaaf fitnaa (qormaata) taasifne jirra. Ni obsituu? Gooftaan keetis [waan hundaa] Argaa taâ€™ee jira.â€• Suuratu Al-Furqaan 25:20

Aayan tuni mushrikoota Makkah Ergamaa Rabbiitiin (SAW) akkana jedhaniif deebii kennuuf buute, â€œSila kan nyaata nyaatu fi gabayaa keessa deemu kuni ergamaa akkamii?â€• Mushrikoonni kunniin â€˜ergamaan Rabbiin ergu nama osoo hin taâ€™in malaayka maaliif hin taane?â€™ jechuun mormu. Garuu Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aala Nabii Muhammadin (SAW) dura ergamtoota nyaata nyaatanii fi soorata (rizqii) isaanii argachuuf gabayaa keessa kan deeman malee namoota hin nyaanne fi hin dhugne godhee hin ergine. Akkuma Nabii Muhammad (SAW) nyaata nyaatu fi gabaaya keessa deemu, ergamtoonni isa dura darbaniis nyaata nyaatu fi daldalaaf gabayaa keessa deemu turan. Kuni sadarkaa fi guutummaa amala isaanii kan hirâ€™isuu miti. Ergamtoonni hunduu gaarummaan amala isaanii fiixe kan tuqeedha. Jechoonni fi hojiin isaanii namoota hundarra kan caalu fi bareedudha. Eenyufillee fakkeenya gaarii taâ€™u.

â€œGarii keessan gariidhaaf fitnaa (qormaata) taasifne jirra.â€• Walitti dhufeenya namootaa keessatti gariin gariif wanta ittiin qoramaniidha. Tokko kan biraatiif qormaata taâ€™a. Ergamaan ummata itti ergameef qormaata taâ€™a. Kana jechuun warroonni Rabbiif ajajamanii fi hin ajajamne ifatti akka beekkaman sababa taâ€™a. Akkasumas, ummattoonnis ergamtootaaf qormaata taâ€™u. Rakkoo fi gufuu adda addaa isaan fuundura kaaâ€™u. Ammas, kaafirri muâ€™minaaf (nama amaneef) qormaata, namni dureessi hiyyeessaf qormaata; hiyyeessis dureessaaf qormaata, dubartiin dhiiraaf qormaata, dhiirris dubartiif qormaata taâ€™u. Haala kanaan namoonni biroos addunyaa qormaataa tana keessatti waliif qormaata taâ€™u.

Kaayyoon qormaata kanaa obsa. Kanaafu, â€œ**Ni obsituu?â€•** Kana jechuun itti gaafatamummaa fi dirqamoota isin irra jiran obsaan bahuun mindaa obsaa argattan moo kan hin obsine taâ€™uun adabbiif of saaxiltan?[2]

Dureessi yommuu hiyyeessa argu gargaaru qaba, isa tuffachuu fi gadi xiqqeessu hin qabu. Obsuu jechuun wanta tokko irraa of qabuu waan taâ€™eef, dureessi hiyyeessa tuffachuu fi gadi xiqqeessu irraa of qabuu (obsuu) qaba. Hiyyeesis dureessa hinaafu fi haqa malee qabeenya isaa jalaa fudhachuu hin qabu[3]. Kanaafu, hiyyeessi hinaafu fi hatuu irraa of qabuu (obsuu) qaba. Dubartiniis dhiiraaf qormaata. Dhiirri karaa haraamaatiin dubartiiti deemu irraa of qabuu (obsuu) qaba. Akkasumas, dubartiinis karaa haraamatin dhiiratti deemu irraa of qabuu (obsuu) qabdi. Ammas kaafirri nama amaneef qormaata taâ€™a. Takkaa yaada sobaa itti darbuun isa qora takkaa immoo sababa Islaama qabateen itti qoosun, baacun, tuffachuun, rakkisuun qormaata taâ€™aaf. Kanaafu, namni amane (muâ€™minni) wanta kaafirri itti waamu irraa of qabuu ykn of qusachuu qaba. Akkasumas, Islaama irratti obsu qaba. Haala kanaan

namoonni addunyaa qormaata tana keessatti haqa irratti yoo obsan mindaa guddaa argatu. Yoo dhiisan immoo adabbiif of saaxilu.

â€œGooftaan keetis [waan hundaa] Argaa taâ€™ee jira.â€• Kana jechuun nama hundaa ni arga, nama obsuu ykn hin obsine, nama amanuu fi hin amanne, nama haqa isarra jiru bakkaan gahee fi hin geenye hundaa Inni ni arga[4]. Haala fi hojii keessan hunda ni beeka. Ergasii hojii keessan irratti hundaaâ€™e jazaa isiniif kafala. Nama gaarii hojjate mindaa gaarii kennaaf, nama badii hojjate immoo ni adaba[5].

---

[1] Tafsiir Saâ€™diyy- 71-72, Zaadul Masiir-95-96,
[2] Tafsiir Saâ€™diyy-679
[3] Tafsiir Qurxubii 15/390
[4] Madda olii 392
[5] Tafsiir Saâ€™diyy-679

Date Created
May 16, 2019
Author
admin